

2021, 8(2): 525-534

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2021.2.525534>

Değıniler

KİŞİLİKLER MARKETİNİN MÜDAVİMİ OLMAK: OTOETNOGRAFIK BİR ERKEKLİK HİKAYESİ¹

Nazım Fırat Şemin²

Öz

Erkeklik alanında çalışmalar yaparak gelecekte bu alanda katkılar sağlamak isteyen birisi olarak, Joseph H. Pleck ve Jack Sawyer'ın editörlüğünü üstlendiği Men and Masculinity (1974) kitabında yer alan, profeminist Men's Liberation Movement çerçevesinde değerlendirebileceğimiz yazılara benzer, bir nevi kendini keşfetmek bağlamında bir yazı yazmak istedim ve ortaya bu yazı çıktı. Burada, çocukluğuma dayandırdığım erkeklik krizinin, normlara uymamanın ve küresel/bölgesel/yerel hegemonik erkeklikleri kabul ettiğim, ancak zaman zaman bu erkeklik desenlerine karşı çıkarak alternatif bir erkeklik yarattığım 12-28 yaş aralığı olarak değerlendirerek motivasyonlarımın nedenini kavramaya çalışacağım. Hegemonik erkeklik, alternatif erkeklikler, protest erkeklik desenleri (Connell ve Messerschmidt 2005, Messerschmidt, 2018) ve erkeklik

¹ Bu çalışma, 2020 yılı bahar döneminde aldığım "Erkeklik Kültürleri" yüksek lisans dersi final ödevinden geliştirilmiştir. Ders kapsamında hazırladığım bu çalışmayı geliştirmem için beni cesaretlendiren hocam Emek Çaylı Rahte'nin yanı sıra birçok kişiye buradan teşekkür etmek isterim: Hayatı boyunca iyi yerlere gelmem için çabalayan dedem Ahmet Atıla'ya, yaşanan bütün sorunlara rağmen gücünü koruyabilen Azize Atıla'ya, bana her zaman destek olan ablam Martı Esin Şemin'e, yazıyı tekrar tekrar okuyarak düzeltmeye yardım eden arkadaşım Arın Akay'a ve beni düşünceleriyle ve eleştirileriyle güçlendiren ve toplumsal cinsiyet hakkında derin düşüncelere sevk eden arkadaşım Elif Altın'a teşekkürlerimi sunuyorum.

² Nazım Fırat Şemin, ORCID: 0000-0003-2025-0050

Yazının Geliş tarihi: 9 Kasım 2021 | Yazının kabul tarihi: 10 Aralık 2021

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2021. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

krizi (Horrocks, 1994) gibi kavram setlerinden yararlanarak bu erkekliğin kökenlerini bulacak ve yapısını çözmeye çalışacağım. Dolayısıyla elinizdeki çalışma otoetnografik bir yaklaşımla, yazarın kuramlar ve fikirler eşliğinde kendine ayna tutmaya çalıştığı bir yazıdır.

Anahtar Kelimeler: cinsiyet çalışmaları, erkeklikler, hegemonik erkeklik, erkeklik krizi, otoetnografi

BEING A REGULAR AT THE MARKET OF PERSONALITIES: AN AUTOETHNOGRAPHIC NARRATIVE OF MASCULINITY

Abstract

As a person who wishes to contribute to the masculinities scholarship, I think the best place to start is oneself, and this first step is the subject of this story. The stories of numerous male scholars in the book *Men and Masculinity* (1974) edited by Joseph H. Pleck and Jack Sawyer, and the movement they partook in (profeminist Men's Liberation Movement) has inspired me to write this article. This story is an attempt to grasp my past that was entangled with the masculinity crisis, adopting, and utilizing the local/regional and global masculinities in order to stand against traditional family values, but also standing against these masculinities themselves and creating my own ways to cope throughout my early childhood, adolescence, and early adult periods, untangling them. By using concepts such as hegemonic masculinity, alternate masculinities, protest masculinity patterns (Connell and Messerschmidt 2005, Messerschmidt, 2018) and masculinity crisis (Horrocks, 1994), I will try to find the origins of my masculinities and try to decipher their structures. Hence, the story you are about to read is a mirror held by the author to himself, in which he tries to uncover his life through an autoethnographic lens, accompanied by theories and ideas.

Keywords: gender studies, masculinities, hegemonic masculinity, masculinity crisis, autoethnography

Giriş

Erkeklik konusunda çalışmalarla gelecekte bu alana katkı sağlamak isteyen birisi olarak, Joseph H. Pleck ve Jack Sawyer'ın editörlüğünü üstlendiği *Men and Masculinity* (1974) kitabında yer alan, profeminist Men's Liberation Movement çerçevesinde değerlendirebileceğimiz yazılara benzer, bir nevi kendini keşfetmek bağlamında bir yazı yazmak istedim ve ortaya bu yazı çıktı. Burada, çocukluk dönemine dayandırdığım erkeklik krizinin, 12-28 yaş aralığıma tekabül eden süreçte, toplumsal normlara uymamak ve küresel/bölgesel/yerel hegemonik erkeklikleri kabul etmekle yansımaları bulan, zaman zaman da bu erkeklik desenlerine karşı çıkararak alternatif bir erkeklik yaratma çabasının ardındaki motivasyonları

kavramaya çalışacağım. Hegemonik erkeklik, alternatif erkeklikler, protest erkeklik desenleri (Connell ve Messerschmidt 2005, Messerschmidt, 2018) ve erkeklik krizi (Horrocks, 1994) gibi kavram setlerinden yararlanarak bu erkekliğin nedenlerini arayacak ve yapısını çözmeye çalışacağım. Dolayısıyla elinizdeki çalışma otoetnografik bir yaklaşımla, yazarın kuramlar ve fikirler eşliğinde kendine ayna tutmaya çalıştığı bir yazıdır.

Kavram Setlerim

1970'lerden sonra feminist ve gay araştırmacıların kuramlaştırmaya başladığı erkeklik rolleri ve erkeklikler, Wiegman'a (2012, s.65) göre üçe ayrılmaktadır:

(1) erkekliğin sosyal ve tarihi yapılanması üzerine yapılan araştırmalar (Connell, Kaufman, Kimmel araştırmaları oldukça bilinen kişiler gibi), (2) erkekliğin kültürel temsili araştırmaları (Susan Bordo, Lee Edelman gibi) ve son olarak (3) Gayle Rubin'in (1992) butch'larla (erkek fatmalar) başlayarak trans araştırmalarına evrilen erkeksiz erkeklik araştırmaları.

Birinci kategoriye dâhil olan ve çeşitli erkekliklerin olabileceğini savunan Connell, 1987'de Gender and Power isimli kitabı ile, feminist kuramda bir ilk sayılacak şekilde, sosyal kuramlara ve siyaset kuramlarına toplumsal cinsiyet ve cinsellik kavramını eklemeyerek bu alanda ismini duyurmuştur. 1995 yılında ise alanda kanon sayılabilecek (kanon kavramının feminist çalışmalarda tartışmalı olduğunu not ederek) Masculinities isimli çalışmasını yayımlamıştır. Kitap alanda büyük ses getirmiştir, ancak 2005 ve 2018 yıllarında büyük revizyonlardan geçmiştir. Bu sebeple orijinal eser yerine, günümüz koşullarına daha uygun olan, geliştirilmiş halinin ele alınması daha uygun olacaktır.

Kavram setiyle yapılmış çalışmalardan gelen verilerle beraber hegemonik erkeklik teorisini gözden geçiren Messerschmidt ve Connell, 2005 yılında yayımlanan Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept isimli makalede ve 2018 yılında yayımlanan Hegemonic Masculinity: Formulation Reformulation and Amplification isimli kitapta kuramın sabit kalan ve değiştirilmesi/eklenmesi gereken öğelerini özetlemiştir. Araştırmaları sonucu gelişen teorinin, geçerliliğini koruyan hususları şöyledir:

(1) hegemonik erkeklik kavramının temelinde bulunan erkeklik(ler)in bulunması, vurgulanmış kadınlık ve hegemonik olmayan erkeklikler (2) eşit olmayan toplumsal cinsiyet ayrımlarının meşru kılınması, (3) cinsiyet hiyerarşisinin hegemonik erkekliğin bir deseni olduğu ve egemenliği ifade etmediği, (4) kültürel rıza, (5), düzensiz merkezlilik, (6) kurumsallaştırma ve farklılıkların marjinalleştirme/gayri meşrulaştırılması (7) hegemonik erkekliğin en yaygın/en güçlü erkeklik temsili olmasının gerekli olmaması, (8) bazı hegemonik erkekliklerin değişime (cinsiyet eşitsizliğine karşı kadın hareketleri ve alternatif erkekliklerin temsilcileri olan erkeklere) açık olması ihtimali, (9) hegemonik erkekliğin, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde yeni stratejiler geliştirmesi gereken durumlarda yerel, bölgesel (ülke) bağlamda zamanla değişebileceğini öneren tarihi inşası, yıkımı ve değişimi

Buna karşılık, teorinin değişmesi gereken noktalar da vurgulanmıştır:

(1) bütün erkeklik ve bütün kadınlıkların "küresel egemenlik" adı altında tek bir desen altında tespit edilmeye çalışması, basit sosyal model (Connell, 1987, s. 183), (2) Hegemonik erkekliğin bazı kişisel özelliklerden oluşarak görülmesi üzerine dayanan terminoloji ve bunun neticesinde hegemonik erkekliğin sabit, değişmez bir erkeklik olarak görülmesi, (3) egemen erkekliğin her zaman eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkilerini savunmaması durumundan dolayı, erkekliğin egemen formlarının hegemonik erkekliklerle eş anlamlı olmaması durumu. Egemen grubu tanımlayan ögeler sadece şiddet, şiddete eğilim, ben merkeziliğinden oluşuyorsa, hegemonik erkeklikle bağlantısının kurulması oldukça zor olabilir (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 840). Bu durum egemenliğe işaret edebilir ama hegemonik değildir, zira hegemonik olması için madun grupların izni, katılımı ve eylemleri gerekmektedir.

Böylece Messerschmidt, cinsiyet hiyerarşisinin doğası, erkekliğin coğrafyası, sosyal ortamda somutlaşması ve erkekliğin dinamiği hakkında değişikliklere gitmiştir.

Araştırmaların neticesinde erkekliğin yerel seviyede taktik alternatifler olarak nasıl değişimlere uğradığı, mekâna bağlı olarak tezahür eden akışkanlığı ve aynı ortamda birden fazla hegemonik erkekliğin yer alabilme ihtimali gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, erkekliğin inşasında sadece erkeklerin değil, aynı zamanda kadınların (anne, okul arkadaşı, kız arkadaşı, cinsel partner gibi) rolü olduğu da gözlemlenmiştir (Messerschmidt, 2018, s. 50-51).

Dünyanın gittikçe küreselleşmesinin kaçınılmaz sonuçlarından biri de Connell'in ortaya sürdüğü ülkeler arası (iş adamı erkeklikleri Connell, 1998; İslam erkeklikleri Ouzgane, 2006; Asya erkeklikleri Low ve Louie, 2005 vb.) hegemonik erkekliklerin dünya çapında görülebileceği gerçeğidir. Bahsi geçen erkekliklerin yerel veya ülke çapındaki erkeklikleri etkileyip etkilemediği halen bir tartışma konusudur. Bu bağlamda Michael Kimmel (2003) hegemonik erkekliğin İsveç ve ABD gibi ülkelerde, ülke ölçeğinde ve El-Kaide örgütünün küresel çapta etkilerini araştırmıştır (Messerschmidt, 2018, s. 52-53).

Bu bağlamda Messerschmidt, orijinal kuramda üzerinde durulan yerellik ve bölgeselliğin yanı sıra küresellik boyutunun da eklenmesi gerektiğini savunmuştur:

(1) Yerel: Etnografik ve hayat öyküsü araştırmalarında sıklıkla kullanılan, yüz yüze iletişimin gerçekleştiği (aile, organizasyonlar, birincil toplulukların bulunduğu) düzlemler (2) Bölgesel: Ulus devletin kültürü seviyesinde inşa edilen, siyasal, demografik ve söylem çalışmaları (3) Küresel: dünya politikası, ülkeler arası ticaret ve medya üzerinden kurulan hegemonik erkeklikler (2018, s. 52).

Küresel hegemonik erkeklikler yerel ve bölgesel olanlar üzerinde baskı kurmaktadır. Bölgesel hegemonik erkeklikler küresel meydana uyum sağlayacak veya değiştirebilecek kültürel materyaller ve yerel toplumsal cinsiyet dinamiklerinde önemli niteliğe sahip olabilecek erkeklik modelleri sunmaktadır. Ancak bütün bunlara rağmen bölgesel ve yerel erkekliklerin küresel olan erkekliklere direnebilme yetisi de gözden kaçırılmamalıdır (Mittelman'dan aktaran Messerschmidt, 2018, s. 53). Son olarak, hegemonik erkeklik bozulmaz bir bütünün dışavurumu olarak görülmemelidir. Bu tür erkeklikler birbiriyle çakışan arzu ve duyguların bir tezahürü olarak ya da farklı cinsiyet davranışlarının hesaplanmamış olan sonuçları olarak görülebilirler (Messerschmidt, 2018, s. 56).

Cinsiyetlendirilmiş güç ile bağlantılarından dolayı hegemonik erkekliklerin içinde bölünme veya duygusal çatışma desenleri gözlemlenebilir. Hegemonik erkekliği benimseyen kişiler kültürel budalalar değillerdir, zamanla cinsiyet ilişkilerini ve erkekliklerini aktif bir şekilde çağdaşlaştırmaya çalışabilirler. Sonuç olarak, hegemonik erkekliğin kavramsallaştırılmasında cinsiyet ilişkilerinin “demokratikleştirilmesi” ve güç farklılıklarının dengelenmesi konusuna dikkat edilmesi gerekmektedir (Messerschmidt, 2018, s. 56).

Messerschmidt’in belirttiği gibi hegemonik erkeklikler, kişisel farklılıklar görülebileceği için, bir bütün olarak algılanmamalıdır. Bu sorunsalı çözebilmek için erkeklik krizi kavramının kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Erkeklik krizi sosyolojik bağlantıları güçlü olsa da ve ataerkini kabul etse de erkeklerin psikolojik sorunlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgular. Bu konuda Horrocks’un (1994) *Masculinity in Crisis* isimli kitabı, değişen toplum düzeniyle paralel şekilde değişen erkeklerin psikolojisini irdelemektedir. Kitap ilk bakışta erkeklerin davranışlarını psikanalizle toplumsal yapılardan koparmaya çalışıyor gibi görünse de yakın bir incelemeyle bunun böyle olmadığı, erkeklerin psikolojisinin bebeklik ve erken çocukluk döneminde anne ve babayla olan ilişkileri esnasında ne kadar değişime uğrayabileceğini vurguladığı anlaşılır (Horrocks, s. 84-88). Kitapta, geleneksel psikanalizdeki ataerki egemen bakışın (gaze) ürünü olan Oidipus kompleksi-penis hasedi (penis envy) kavramlarına alternatif olarak meme hasedi (breast envy) gibi kavramların uygulanabileceğini; erkeklerin bazı durumlarda anne memesinden ve vücudundan erken-geç koparılması ve baba faktörünün zamanında devreye girmemesi durumunda erkeklerin bu erken travmayı atlatamayarak mizojinin çok erken yaşta temelini atılabileceğini vurgular (Horrocks, s. 80-88). Türkiye’de ise Sancar’ın (2020, s. 111-120) belirttiği üzere (batı kültürlerine oranla daha geç olsa da) baba-büyükbaba otoritesinin sınırsız olduğu pederşahi erkeklik modeli son altmış yılda kırdan kente yaşanan göç ile yeni batılı yaşam tarzlarının Türkiye’de gündelik yaşamda daha büyük yer kaplamasının sonucu olarak yok olmaya yüz tutmuştur. Messerschmidt (2018) bunu destekleyecek şekilde hegemonik erkeklik desenlerinin, iç yapıları itibarıyla değişikliğe uğrayabileceğini işaret etmektedir.

Tüm bunları göz önüne alarak, 17-27 yaş arası dönemde aktif bir şekilde hayata bakış açımı biçimlendiren hegemonik erkeklik modellerini ve bunların bebeklikten itibaren erken yaşlarda inşa edilmesi/oluşmasına sebep olan sosyolojik ve psikolojik faktörleri otoetnografik bir yöntemle ele almaktayım. Bu süreç artan yaş çizgisinde (1) erken çocukluk/bebeklik dönemi (2) fantastik edebiyat (3) internet ve nerd erkeklikler ve (4) bir dışavurum olarak sokak tiyatrosu kategorilerinde, kronolojik olarak ele alınacaktır.

Erken Çocukluk

6 Temmuz 1992 yılında, Mamak’ta dünyaya geldim. Daha iki haftalıkken babamın mesleğinden dolayı ailemle Yunanistan’a yerleştik. Annemin anlattığına göre bebekken sütünden yeterli süre faydalanma fırsatım olmamış, zira vücudu artık üretmez hale gelmiş. Burada Roger Horrocks’un (1994, s. 80-83) değindiği, anne memesinden erken kopuşun “meme hasedi”ne yol açması yaklaşımı ile bağlantılandırarak, insanlara karşı geliştirdiğim bakış açısına negatif bir katkısının olup olmadığı konusu bir muammadır, yine de bilgi olarak bir kenarda dursun. Zira “güvenli bağlanma” meseleleri ile oldukça ilişkili bir konu.

İlkokula başlayana kadarki (1998) yıllarımı Yunanistan’da, diğer çocuklara kıyasla daha izole, sosyal hayata uzak bir şekilde geçirmek zorunda kaldım. Zaman zaman babamın iş arkadaşlarının çocuklarıyla iletişime geçebilsem de zamanımın çok büyük bir kısmını evde annemle geçirirdim. Ablam da vardı, fakat o ilkokula

Türkiye’de başladığı için bir süre sonra dönmek zorunda kaldı. Bazı yazlar dedemin Ankara’daki evine tatile giderdik, o zaman da diğer çocuklar tarafından yabancı bir cisim olarak görülür, oyunlara alınmazdım. Hırsız polis oynasak bile her zaman tek hırsız ben olurum. Çocuklara ve sosyalleşme arzuma dair anılarımın en başında, televizyonda Barış Manço ve Erkmen Sağlam’ın hazırladığı 7’den 77’ye isimli programı izlerken yalnızlıktan ağlama krizine girmem bulunuyor, sanırım beş ya da altı yaşındaydım. Buraya kadar anlaşılacağı üzere çocuklarla zaman zaman beraber olabildiğim, ancak çoğunlukla yetişkinlerin etkin olduğu bir çevrede büyüdüm.

Ankara’ya dönüp ilkokul hayatına başladıktan sonra, hayatımın ilk altı yılında yaşadığım durumun izleri bana sosyal ve bulunduğu ortama uyum sağlayamayan bir kişilik olarak geri döndü. İletişim kurmayı beceremeyen, genellikle kendini kavga yoluyla ifade etmeye çalışan, derslerde başarısız bir çocuktum. Derslerdeki başarısızlığıma çözüm bulmak adına, ailem tarafından doktora gönderildiğimde, her gün iki kere kullanmam için bir ilaç reçete edildi ve okulla ilgili sorunlarım bir miktar düzelse de insanlarla iletişimimde bir gelişme olmadı. Birinci sınıfa dair aklımda en çok yer eden anılardan birisi, sınıfımızdaki Z. isimli bir kız çocuğuna fiziksel şiddet uygulamamdı. Nedeninin bilincinde olmadığım halde, aslında diğerlerinden farklı olduğu için (çocuk algımla, fiziksel görünüşünün diğerlerinden farklı olmasından dolayı yapıyordum) neredeyse her gün rahatsız ediyor, ona zorbalık yapıyordum. Z., bir gün beni sınıf öğretmenimize şikâyet etti ve öğretmen bana okkalı bir tokat attı. Öğretmen, bu olaydan itibaren bana karşı şiddet uygulamaya devam etti, en başta bu durum beni anlık olarak korkutsa da bir süre sonra hayatıma yayıldı. Kötü olan eğitim performansım iyice düştü, insanlarla iletişime geçmekte çok zorlanmaya başladım. İçine tamamen kapanmış bir çocuk olsam da bana yaklaşan insanlarla arkadaşlık kurabiliyordum. Arkadaşlarım her yıl değişti: İlk yılımda S., ikinci yılımda Ç., üçüncü yılımda H gibi.

Ailemin bu dönemdeki durumuna da değinmek gerekiyor. Yedi yaşımıdayken babam Yunanistan’da görevini devam ettirdiği için yoktu. Annem, babamın yanına gittiği zaman eve bize bakmaya teyzem, anneannem ve dedem geliyordu. Şu anda olduğum kişi olmamı büyük oranda dedeme borçluyum. Küçükken her yaz onu ziyarete gittiğimde doğada yürüyüşlere çıkar, geziler yapardık. Bana çevredeki bütün canlıların ne olduklarını, neler yaptıklarını anlatırdı. Zaman zaman bir kaplumbağayı veya bazı böcekleri toplayıp eve getirir, inceler, sonra doğaya salardık. İlkokula başladığım, annem ve babamın olmadığı zamanlarda ise sabahlara kadar bilim, ışık hızı, izafiyet teorisi gibi uzay ve fizik konularında konuşurduk. Bana sevgi göstermekten de hiç çekinmez, her zaman başımı okşardı. Dedemin emeklilik öncesi hayatı, şahsen şahit olmadığım şekilde, sert bir erkek profili çizmekteydi. Sert ama öğretmenlik yaptığı köylerdeki çocuklara yardım eden, ama ev içinde de (çocuklarına fiziksel şiddet göstermemiş olsa da) kıskançlık krizleri geçirerek eşine fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan “kahraman” erkek. Belki de içgüdüsel veya bilinçli olarak bu hatalarını benimle, torunlarıyla telafi etmek istiyordu. Bir noktaya kadar başardı da. Ancak bu, zamanında yaptığı kötü davranışların bir ödemesi olarak değil, farklı bir iyilik olarak görülmeli. Hayatım boyunca devam eden doğa ve bilim sevgimin kaynağı dedem olabilir.

Babam, görünmez bir baba olarak tanımlanabilir. Babalığı, Bozok’un (2018, s. 35-36) ortaya sürdüğü ataerkillik ve kapitalizm ekseninde tekrar şekillenen, “eve ekmek getiren baba” profiliyle oldukça paralellik göstermektedir. Zaman zaman benimle ilgilense bile, çoğunlukla bu ilginin sebebi bana kızması olmuştur. Bütün bu desenlere uygun olarak sevgisini belli etmeyen, soğuk bir erkeklik modeli içerisindedir. Evde televizyon dizileri izlenmesini hiç sevmez, vakit kaybı olarak görürdü. Bu yüzden o işten gelip kapıyı çaldığında evde bir koşturmaca olur ve biri televizyonun kanalını değiştirir, haber bültenini açardı. Bunlara

rağmen, ablama çok daha sıcak davranırdı. Bense babam için görünmez bir karaktermişim gibi hissedirdim. 1-5 yaşlarımda çekilen videolarımı yetişkin yaşlarımda izlerken sürekli babama koştüğumu, onun da bana sarıldığını ve sevecen davrandığını gördüğümde çok şaşırılmışım çünkü hatırlayabildiğim kadarıyla böyle anılarım yoktu. Bu döneme ait ve belki de bende büyük bir travma bırakan anılarımdan biri, annemin babamın onu aldattığını fark ettiği akşamıydı. Annem inanılmaz bir şekilde ağlıyordu ve ben nedenini anlamıyordum. Onu korumak istiyor, bir şeyler yapmak istiyor ama yapamıyordum. Babam ise bir yandan bağırarak beni olduğum yere çiviliyordu. Buna benzer olayların neticesinde, babam benim için erken yaşta bir anksiyete kaynağı olmuştu. Onunla aynı ortamda bulunmamak için büyük bir çaba sarf eder, aile sofrasına oturmamak için elimden geleni yapar, hafta sonlarında evde durmak yerine tek başıma yürüyüşler yapmayı tercih ederdim.

Fantastik Edebiyat

Şu ana kadar yaşadığım durumu göze alacak olursak, bu tür bir çocukluk geçmişi olan bir oğlan çocuğunun, gelecekte protest bir erkekliği ya da tam tersi, babalık figürüne uyum sağlayarak geleneksel hegemonik erkekliği benimseyeceği gibi olasılıklar üretilebilir. Benim durumumda, ilk reaksiyonum başka bir yöne kaçmak (escapism) oldu. Harry Potter kitaplarını okuyarak fantastik edebiyattaki erkek rollerini benimsemeye başlamıştım. Bu kitap serisinin baş karakteri olan oğlan çocuğu, bell hooks'un belirttiği gibi (2004, s. 43) akıllı, yetenekli, kutsanmış, diğer çocuklar üzerinde fiziksel ve entelektüel bağlamda egemenlik kuran, ihtiyacı olan erkek ve kadınları kurtaran cesur bir "minik patriark" profili çizer. Bundan etkilenerek 11 yaşında gizli bir deha, hatta büyücü olabileceğim hissine kapılıp insanlara yardım etmeye çalışmaya başladım. Ama dünyamız kitaptaki dünyadan oldukça farklı olduğu için her kahramanlık görevim başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Onun yerine sokak hayvanlarına mama vererek, yağmurda onlara sarılarak kendi kahramanlıklarımı yapmaya başladım. Bunun yanı sıra hayatımı ve beni uzun süre etkileyecek olan megalomanlık desenleri karakterime işlemeye başlamıştı.

Yüzüklerin Efendisi ve sonrasında okuduğum daha "yetişkin" temalı fantastik edebiyatın içerisinde yedirilmiş olan hegemonik erkeklikler ben büyüdükçe daha etkili olmaya başladı. Kadınlar kahramanlar tarafından kurtarılması gereken, ay kadar güzel elf'ler veya insanlardı. İlk kız arkadaşım ve sonraki kız arkadaşlarıma, kadınlara, benzer şekilde, kurtarılması gereken aciz kadınlar gibi davrandım. Burada not edilmesi gereken nokta Messerschmidt'in (2018, s. 51) belirttiği üzere " vurgulanan kadınlığın" (emphasized femininity) varlığıdır: Bu kadınlıklar hegemonik erkekliğin değerleriyle kesişmekte ve kahramansı davranışları destekler nitelikte karakterize olmaktadır. Şahsi durumumda ise, bu yaptığım şeyin mantıklı ve doğru olan davranış olduğunu düşünmeme ve uzun süre boyunca (28 yaşındayken bu davranışlarımın ne derece "doğru" olduğunu sorgulamamı sağlayan, feminist görüşlü bir romantik partner edinmeme kadar) bu davranışlarımı devam ettirmeme alt yapı sağlamıştır.

"Nerd" Erkeklik

"Nerd" kavramı ilk ortaya çıktığında, The Big Bang Theory gibi dizilerde (konu hakkında değerli bir çalışma için Willey ve Subramaniam: 2017) pozitif bilim alanlarında eğitim alan/alınmış, çok zeki ancak sosyal kabiliyetleri düşük olan, bilimkurgu ve fantezi edebiyatına çok meraklı tipler olarak resmediliyordu.

Günümüzde ise bu tanım genişlemiş ve Kendall'ın (1999, s. 271-272) nerd erkeklikleri hakkında yaptığı çalışmaya göre nerd erkeklik bilgisayar kullanımının artmasıyla beraber sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyet için tanımlayıcı bir hegemonik erkeklik deseni haline gelmiştir. Asosyallikleriyle karakterize edilen bu erkeklik, evlere kapanmış mükemmel mühendis-işçiler olarak statükoya hizmet ederler. Burada alt metin olarak var olan erkeklerin kadınlara kıyasla üstün teknoloji becerileri olduğu önyargısı erkeklerin kendini daha üstün görmesine neden olmaktadır. Medya ve özellikle dizi/sinema endüstrisi bu erkekliği The Big Bang Theory ve Revenge of the Nerds gibi film ve dizilerle desteklemektedir.

Fantastik ve bilimkurgu edebiyatında birçok eser okuduktan sonra kendimi bir nerd olarak tanımlamaya başladım. Halihazırda yetersiz olan sosyal becerilerim, ortalamanın altında kalan ders notlarım (tembel bir nerd profili çizilebilir) ve bu durumun sonucu olarak ailemden ve çevremden sürekli işittiğim başarısızlık vurguları sebebiyle darbe alan özgüvenimi yükseltmek için başvurduğum temel meziyetlerden biri, insanları gözlemleyerek edebiyat ve yaratıcılık konusunda ne kadar üstün olduğumu kendi kendime sürekli olarak telkin etmektir. Erkeklik hakkındaki eserlerde sıkça bahsedilen, geleneksel hegemonik erkekliğin “erkekliğe misyonlar yükleme” görevi anne, baba ve yakın çevreyle beraber okul kuruluşlarında yerine getirilmeye çalışılsa da benim bunlara ters tepki verdiğim görülebilir. Başarılı olmak, iş bulmak gibi telkinler etkisiz kalmakta, bunun yerine o zamana kadar okuduğum ve gördüğüm materyallerdeki prodigy (Harry Potter muhteşem bir prodigy örneğidir: kahramanlık yapması ve deha olmasına rağmen derslerinde başarısızdır, ancak bu kahramanlıklarından dolayı okul kurumu onu her zaman affetmektedir) tarzı bir erkekliği canlandırmaya çalışıyor; içimdeki potansiyelin ben çalışmadan, sadece bekleyerek açığa çıkacağına ve gerçekleşeceğine inanıyordum. Buna bağlı olarak kendimi daha özel görebilmek için yüksek zekâ emareleri yaratıp, bunlardan keyif almaya başlamıştım.

Sokak Tiyatrosu

Steve Biddulph'a göre erkeklerin hayatındaki temel sorunlar (yalnızlık, zorlayıcı rekabet ve hayat boyu süren duygusal tutukluk durumu), çocuğa yaşayan bir model olacak, müşfik bir babanın eksikliğinden doğan, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan maskülen bir hayale ulaşma gayesinin benimsenmesinden meydana gelir (Biddulph'dan aktaran Barker, 2016, s. 376). Şu ana kadar yazılan evreleri geçirdikten sonra, ilkokul son sınıfta benimle neredeyse aynı durumda olan bir arkadaş edindim. İkimizin de babaları baskıcı ve soğuk davranmaktaydı. Ne yapacakları ve mesleki olarak ne yapacağımız hakkında fikir sahibi değildik, meslek hayatı bizim ilgimizi çekmiyordu. Sonradan keşfettiğimiz ortak noktalardan biri, eğlence/sanat (müzik yapmak, yazar olmak gibi) endüstrisinde büyük yıldızlar olmak hayalimdi.

Terrence Real'e göre (1998, s. 62-65) erkek şiddeti, seks bağımlılığı, kumarbazlık, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı bir çeşit kendini tedavi etme çabasıdır: bir nevi kendini toksik aile ilişkilerinden ve utanmadan dolayı ortaya çıkan örtülü bir depresyona karşı koruma mekanizması. Daha hafif durumlarda ise işkoliklik gibi sonuçları olabilir. Real'in bahsettiği kendini tedavi etme çabalarının bazılarında (genç yaşta alkol kullanımı gibi) başvurmamıza rağmen bu krizi (hakkında hiç konuşmasak bile) atlatamamış, tatmin olmamıştık. Birlikte farklı bir şeyler yapma fikriyle en başta sokaklarda, metrolarda, otobüslerde garip, toplumsal normlara uymayan şeyler yaptık. Ancak bir süre sonra bu yaptıklarımızı karizmatik olduğunu

düşündüğümüz için “sokak tiyatrosu” olarak adlandırdık ve çevremizdeki insanlara sunduk. Hava atmaya başladık: bir anda sosyalleşmiştik.

Anthony Giddens’a göre (1992, s. 65-70) bağımlılıklar diğer ihtiyaç ve arzulardan doğan acıları ve anksiyeteyi bastıran narkotik-imsi molalar yaratmaktadır. Bu bağımlılık yapıcı deneyimler “high” olanı aramak ve sorumluluğu, çağdaş batı hayatındaki düşünömselliği bir kenara bırakmakla sonuçlanır. Erkeklerin bağımlılık ve kendine zarar verme davranışları, modern hayat ve bunun duyguların kontrolü üzerinde yarattığı baskı bağlamında incelenmelidir. Biz, o dönemde modern dünyanın rekabet dolu ortamında kendi hayali kulvarımızı yaratarak tatmin olmaya çalıştık (hiç tanımadığımız insanların karşısında çekinmeden gösteri yapabilmek). Bu hayali kulvar diğer insanlar tarafından gerçekten de havalı görölmekteydi, bu da sıklığı ve yaşadığımız “high”ı onaylamaktaydı. Sergilenecek her oyundan önce, sanki ilk defa yapacakmışız gibi içimizi muazzam bir heyecan kaplamakta, bu da nihayetinde yeterli insanlar olduğumuz duygusunu uyandırmaktaydı. Aynı zamanda sosyal ortamda doğan popülerlik ve kabul edilme hali de ayrı bir bağımlılık yaratmıştı.

Nihayetinde... Kendini Tartışmaya Açabilmek

Bu noktaya kadar hayatımda erkekliğimin yapılanmasıyla ilgili olduğumu düşündüğüm kesitler ve anıları paylaştım. Buradan hareket ederek toplumsal cinsiyet ve erkekliklerin akışkanlığı konusunu tartışmak istiyorum. Görüldüğü üzere, baba eksikliği ve baskısı neticesinde ortaya kaotik ve akışkan bir desen çıkmaktadır. Ailenin telkin ettiği erkeklik değerleri (başarılı olmak için işe girmek, sınavlarda iyi puan alarak iyi okullara yerleşmek, ailenin sözünün dışına çıkmamak) reddedilmiş, ama yine aynı hedefe ulaşmak için kitaplar ve internet aracılığıyla farklı erkeklik modellerine adapte olunmuştur. Kendini özel ve yeterli görmek için yapılan sokak tiyatroları gibi “high³” yaratan eylemlere başvurulmuş, bunun neticesinde kişi yine hegemonik erkeklik alanına girerek kendini herkesten üstün hissetmeye çalışmıştır. Zaman geçtikçe ve yeni koşullar geliştikçe yeni stratejilere (Messerschmidt, 2018 s. 56-58) uyum sağlayarak yaralı benlik korunmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak yazarın geleneksel değerler perspektifinde “feminen” olarak değerlendirilebilecek, 17-18 yaşlarında ortaya çıkmış renkli giyinme, kadın giysilerini daha çok beğenme ve renkli bulma davranışları, kopuşun ve protest kişiliğın ufak yansımalarına örnek gösterilebilir. Megaloman ruh bozukluğu 28 yaşına kadar devam etmiş, ancak feminist romantik partnerin değerli yardımlarıyla bunun farkındalığı sağlanarak yapıya uzaktan bakma şansına erişilmiştir. Yazı boyunca bahsettiğim iç süreçler ve hesaplaşmalar, Pandora’nın Kutusu’nu açmamla eşdeğer olduğundan, kendime dair zaman geçtikçe yeni şeylerle karşılaştığımı belirtmeliyim. Bu sürecin nasıl sonuçlanacağını bilmemekle beraber, en azından olumlu bir yöne gittiğini fark ediyor ve bu farkındalığımla erkeklikler meselelerine kendi deneyimimi ardıma olarak katkıda bulunma arzusu taşıyorum.

Başlıkta da belirttiğim gibi, son yıllarda gözlemlediğim en dikkate değer olgulardan birisi, erkeklerin kendisini tartışmaya açmaktan çok uzak durmasıdır. Bu yazı, kendini kayıp hisseden ve kendi içindeki mekanizmalar konusunda soru işaretleri olan erkeklere bir çağrıdır. Geçmişte ailemiz ve çevremizle yaşadığımız deneyimler sonucunda empati yeteneğini kaybedebilir, en nihayetinde dünyaya ve kendimize

³ *Getting high*, İngilizce’de uyuşturucu kullanımı neticesinde, uyuşturucudan uyuşturucuya değişiklik göstermek üzere, yaşanan öfori durumunu ifade eden argo bir kelimedir.

kapanarak, korktuğumuz ve öfke beslediğimiz bireyler gibi olabiliriz. Bunun önüne geçebilmek için ilk önce kendimizi açmalı ve dünyayla paylaşmalıyız. Bu sayede hayatlarımızdaki benzer desenlerin varlığını tespit ederek yalnız olmadığımızı kavrayabilir; daha ilerici bir kimlik oluşumu için adımlar atarak travmalarımızın üstesinden gelebiliriz.

Kaynakça

- Bozok, M. (2018). Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe Dergi*, 10, (2), 31-42. Erişim <https://cins.ankara.edu.tr/>
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking The Concept. *Gender and Society*, 19, 829–859.
- Connell, R. (1998). Masculinities and Globalization. *Men and Masculinities* 1 (1), 3–23.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.
- hooks, b. (2004). *The will to change: Men, masculinity, and Love*. New York: Atria Books.
- Horrocks, R. (1994). *Masculinity in Crisis*. London: The Macmillan Press LTD.
- Kendall, L. (2000). “OH NO! I’M A NERD!”: Hegemonic Masculinity on an Online Forum. *Gender & Society*, 14 (2), 256–274. <https://doi.org/10.1177/089124300014002003>
- Kimmel, M. S. (2003). Globalization and its Mal(e)Contents: The Gendered Moral and Political Economy of Terrorism. *International Sociology*, 18(3), 603–620. <https://doi.org/10.1177/02685809030183008>
- Pleck, J. H. ve Sawyer, J. (Der.), (1974). *Men and Masculinity*. New Jersey: Prentice Hall.
- Real, T. (1998). *I Don’t Want to Talk About It: Men and Depression*. Dublin: Newleaf.
- Rubin, G. (1992). Of catamites and kings: Reflections on butch, gender, and boundaries. *J. Nestle (Der.) The persistent desire: A femme-butcht reader*. 466–482. Boston: Alyson.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkânsız İktidar – Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis.
- Wiegman, R. (2012). *Object lessons*. North Carolina: Duke University Press.
- Wiley, A., Subramaniam, B. (2017). Inside the Social World of Asocials: White Nerd Masculinity, Science, and the Politics of Reverent Disdain. *Feminist Studies*, 43(1), 13-41. doi:10.15767/feministstudies.43.1.0013